

Rainer Maria Rilke: *Nieuwe gedichten*. Vertaald en toegelicht door Peter Verstegen. Met een nawoord van F. Starik. Amsterdam: Athenaeum–Polak & Van Genneep 2010. 394 p., € 29,95

In 1907 en 1908 verschenen in twee delen Rilkes *Neue Gedichte*. Ze waren de vrucht van een nieuwe fase in zijn werk. Rilke deed afstand van lyriek als spontane gevoelsexpressie en gaf het ik van de klacht, het verlangen of het gebed op. Onder invloed van Rodin en Cézanne, die hij in Parijs had leren kennen, probeerde hij voortaan objectiverend te kijken en zich in te leven in afzonderlijke (kunst)voorwerpen, plekken, mythologische, bijbelse en historische personages, maar ook in 'gewone' mensen, dieren en planten. Je kunt deze 'Dinggedichte', zoals ze met een wat misleidende want te enge term worden genoemd, zien als een poging zich de wereld toe te eigenen door de eigen gevoelens en voorkeuren zoveel mogelijk tussen haakjes te plaatsen. In de sterke klank- en betekenisvorm van een volmaakt gedicht moest het gefocuste worden ontrukkt aan tijd en toevalligheid, en in zijn meest intense eigenheid (vroeger sprak men zonder schroom van het 'wezen') voor de ogen van de lezer verrijzen. Dat is een enorm ambitieus programma en de *Neue Gedichte* zijn ook een mijlpaal in de moderne poëzie, die terecht in de prestigieuze Perpetuareeks is opgenomen. Daarvoor is de volledige vertaling van de 162 gedichten gebruikt, die Peter Verstegen in 1997 en 1998 bij Van Oorschot publiceerde. Toen ging het om een tweetalige versie, hier zijn alleen de (ongewijzigde) vertalingen weergegeven. Gelukkig werden achteraan de uitvoerige toelichtingen bij elk gedicht behouden, waaruit blijkt dat de vertaler zich grondig over de ontstaansachtergrond en de talrijke verborgen verwijzingen in deze poëzie heeft gedocumenteerd. Tegelijk bieden ze hem de mogelijkheid te wijzen op bij de vertaling weggefallen extra betekenis of klankschoonheid in het origineel. En daarmee zijn we bij het meest heikele punt: is deze Rilke wel vertaalbaar?

Verstegen zegt in zijn voorwoord eerlijk en moedig: "onvolmaaktheid van het resultaat hoeft geen reden te zijn het streven op te geven, te meer daar zelfs de nauwkeurigste prozaweergave zelden méér overlaat van een prosodisch gedicht dan een bloedeloos karkas". Zijn zorg om zowel de gedachte-inhoud als de vormschoonheid van de gedichten weer te geven heeft hem inderdaad voor een bijna onmogelijke opgave geplaatst. Het belangrijkste lijkt me de vraag of hij de taalmagie van Rilkes gedichten heeft kunnen bewaren. Het is in meer gevallen wél dan niet gelukt. 'Leda' ("Toen voelde hij pas trots zijn kleed van veren / en in haar schoot werd hij volledig zwaan") is prachtig. Ook gedichten als 'De flamingo's', 'Romeinse fontein', 'De verzoeking', 'De alchemist', 'Blauwe hortensia', 'De eenhoorn', 'Geesteszieken in de tuin' en 'David zingt voor Saul' stáán er in het Nederlands, zonder noemenswaardig verlies. Omwille van het rijm, het ritme en Rilkes heel nauw luisterende woordkeus en vergelijkingen heeft de vertaler bijzonder vindingrijk moeten zijn. In sommige gevallen – dat is de tol van een volledige vertaling, die minder geslaagde gedichten niet kan laten vallen – gaat het echter ook even (maar gelukkig zelden helemaal) mis. Het beroemde 'De panter', dat uiterst sterk begint en doorgaat, zakt in de laatste twee verzen als een pudding in elkaar. In 'Het roosvenster' wordt het geslepen allitererende en assonerende begin ('Da drin: das träge Treten ihrer Taten / macht eine Stille, die dich fast verwirrt') in het Nederlands zo plomp van klank dat er olifanten in plaats van zwerfkatten in de kathedraal lijken te vertoeven. De verschuivingen en herformuleringen waar de vakman Verstegen een meester in is, brengen ook wel 's wijdlopingheid mee, die Rilkes vaak al gekunstelde zeggingswijze – je kunt er niet omheen: sommige van de *Neue Gedichte* zijn gewoon edelkitsch – verslappend omzwachtelt. Soms verdwijnt de lapidaire, directe verwoording die Rilke ook beheerste (en waarmee hij de geladenheid van zijn poëzie kon opdrijven, zoals in 'De

koning'). 'Der Blinde': "Sieh, er geht und unterbricht die Stadt, / die nicht ist auf seiner dunklen Stelle" wordt "Zie hem lopen: daarmee is de stad / waar hij gaat door donker onderbroken".

De lezer mag de vertaler dankbaar zijn om wat hij op zijn best heeft kunnen bereiken. En voorts zijn voordeel doen met het ampele commentaar uit brieven en studies dat nergens zo handig is bijeengebracht, ontdekken dat de *Nieuwe gedichten* veel omvattender zijn dan het beperkte aantal 'dinggedichten' waarnaar steeds wordt verwezen, het ondermaatse nawoord van F. Starik ongelezen laten en een Duitse uitgave naast de vertaling leggen, T.S. Eliots uitspraak indachtig dat je een gedicht kunt vatten zonder dat je het volledig begrijpt.

Erik de Smedt